

Sự cưỡng ép của Maghreb, sự tiếp tay của châu Âu, và Trật tự Địa chính trị đang Dịch chuyển

Bởi Frank , 2 Tháng 10 2026

Sự cưỡng ép của Maghreb, sự tiếp tay của châu Âu, và Trật tự Địa chính trị đang Dịch chuyển

Bởi Frank Dumon

Trong đại sân khấu địa chính trị toàn cầu, chúng ta hiện đang chứng kiến những màn trình diễn cuối cùng, đầy biến động của một trật tự thế giới đơn cực. Kiến trúc thống trị của phương Tây, vốn từ lâu được duy trì thông qua sự kết hợp giữa bá quyền tài chính, đe dọa quân sự và việc áp dụng luật pháp quốc tế một cách chọn lọc, đang rạn nứt dưới sức nặng từ những mâu thuẫn của chính nó. Để hiểu được quỹ đạo của thế kỷ 21, người ta phải nhìn vượt ra ngoài các thông cáo báo chí đã được gọt dũa của các thủ đô phương Tây và xem xét những thực tế thô ráp, không qua lọc trên thực địa. Hai diễn biến địa chính trị tưởng chừng riêng biệt—thái độ leo thang, tự tàn phá ở Ukraine và cuộc rút quân lạng lẽ, mang tính chiến lược của Hoa Kỳ khỏi Iraq—bộc lộ một sự thật bao trùm duy nhất: kỷ nguyên cưỡng ép đang kết thúc, và Nam Bán cầu (Global South), cùng với các cường quốc Á-Âu đang trỗi dậy, đang viết lại các quy tắc ứng xử.

Phân tích này dựa trên nhiều diễn ngôn phản biện gần đây, bao gồm những góc nhìn từ chương trình [Judging Freedom](#), và các đánh giá chiến lược liên quan đến việc Mỹ rút quân khỏi Iraq. Bằng cách tổng hợp các góc nhìn này, chúng ta có thể làm rõ sự đứt gãy sâu sắc giữa những ảo tưởng kiểm soát của phương Tây và thực tế không thể lay chuyển của ngoại giao đa cực.

ện tại

Được hiểu theo ma trận xung đột địa chính

trị hiện tại, trước tiên người ta phải hiểu quan điểm của Nga về hệ thống quốc tế hiện đại. Như đã được diễn đạt gần đây trong các giới ngoại giao và phân tích cấp cao, có một sự thù hận sâu sắc và bám rễ ở Moscow—không chỉ đối với Hoa Kỳ, mà đối với toàn bộ khuôn khổ của trật tự thế giới hiện tại. Đánh giá rất gay gắt: hệ thống về cơ bản đã sụp đổ. Hệ thống pháp lý bị coi là "rác rưởi". Liên Hợp Quốc đang bị biến thành rác rưởi. Các chuẩn mực ứng xử văn minh và ngoại giao quốc tế đã bị gạt sang một bên.

Đây không đơn thuần là tuyên truyền; đó là quan sát từ thực tế thực nghiệm. Trong nhiều thập kỷ, Hoa Kỳ đã sử dụng các thể chế quốc tế không phải như những trọng tài trung lập cho hòa bình toàn cầu, mà là công cụ để bảo tồn vị thế kinh tế và chính trị tối cao của chính mình. Khi các quy tắc của Tổ chức Thương mại Thế giới, Hội đồng Bảo an Liên Hợp Quốc, hay hệ thống tài chính quốc tế không còn phục vụ lợi ích trước mắt của Washington, chúng bị bỏ qua, bị trừng phạt hoặc bị lờ đi hoàn toàn. Việc vũ khí hóa đồng đô la Mỹ và việc áp dụng luật pháp Mỹ ngoài lãnh thổ đã chứng minh cho thế giới thấy rằng "trật tự quốc tế dựa trên quy tắc" trên thực tế là một "trật tự Mỹ dựa trên quy tắc".

Do đó, mục tiêu chính của Nga, và ngày càng nhiều của Trung Quốc cũng như các quốc gia chủ quyền khác, không nhất thiết là hủy diệt Hoa Kỳ, mà là buộc nước này phải quay trở lại bàn đàm phán. Mục tiêu là thiết lập lại nền ngoại giao thực sự—một hệ thống dựa trên sự tôn trọng lẫn nhau, công nhận các lợi ích an ninh hợp pháp và hiểu rõ điều gì khiến các quốc gia khác "vận hành". Chừng nào Mỹ còn dựa thuần túy vào các biện pháp cưỡng ép—trừng phạt tài chính cưỡng ép, ngôn từ cưỡng ép và thái độ răn đe quân sự cưỡng ép—thế giới vẫn sẽ tiến tới một xung đột lớn hơn, thậm

khốc hơn. Việc từ chối tham gia vào nền ngoại giao đối xứng là mối đe dọa lớn nhất đối với sự ổn định toàn cầu.

Khát khao Leo thang của Châu Âu

Trong khi Nga về mặt lý thuyết vẫn rộng mở với các lối thoát ngoại giao với Hoa Kỳ, sự bức bối của họ đối với châu Âu đã đạt đến điểm sôi. Động lực này rất quan trọng để công dân châu Âu hiểu được. Sự thù hận đối với châu Âu thậm chí còn lớn hơn vì các lãnh đạo châu Âu đã từ bỏ vai trò là những người đại diện địa chính trị độc lập, thay vào đó chọn trở thành chất xúc tác cho một xung đột không phục vụ lợi ích quốc gia của họ.

Có một "khao khát leo thang" rõ rệt giữa một số thủ đô châu Âu. Mặc dù sự thất bại rõ ràng của các chiến lược trước đó, liên tục có những lời hứa cung cấp tên lửa tầm xa hơn, đầu đạn lớn hơn cho Ukraine. Logic đằng sau điều này bị lỗi sâu sắc và tách rời khỏi thực tế. Những vụ leo thang gần đây, bao gồm các cuộc tấn công nhằm vào bãi biển và khách sạn, hoặc nỗ lực làm gián đoạn các tiến trình chính trị và bầu cử, bộc lộ một chiến lược tuyệt vọng. Giả định ngầm của phương Tây dường như là nếu họ đẩy đủ mạnh, gây ra đủ đau đớn và đe dọa đủ sự leo thang, Vladimir Putin sẽ đơn giản đầu hàng và đồng ý với một lệnh ngừng bắn theo các điều kiện của phương Tây.

Đây là một sự tính toán sai lầm nghiêm trọng. Như lãnh đạo Nga đã tuyên bố một cách dứt khoát, sẽ không có lệnh ngừng bắn nào dưới các điều kiện cưỡng ép hay hạ thấp danh dự. Niềm tin rằng một quốc gia sở hữu vũ khí hạt nhân với chiều sâu chiến lược rộng lớn và một nền kinh tế kiên cường sẽ sụp đổ dưới áp lực của thêm vài quả tên lửa phương Tây là một ảo tưởng nguy hiểm. Đó là ảo tưởng sinh ra từ sự kiêu ngạo, gợi nhớ đến các cuộc can thiệp trong quá khứ của phương Tây ở Nam Bán cầu—chẳng hạn như Chiến tranh Việt Nam, một cuộc xung đột mà tôi đã nghiên cứu kỹ lưỡng—nơi sự vượt trội về công nghệ và quân sự bị đánh đồng một cách sai lầm với chiến thắng chính trị tất yếu. Châu Âu, bằng cách mù quáng đi theo con đường này, không chỉ kéo dài sự đau khổ của người dân Ukraine mà còn đang tích cực tự phá hủy sự thịnh vượng kinh tế và kiến trúc an ninh của chính mình.

Cuộc Rút lui Lặng lẽ: Mỹ Rút quân khỏi Iraq

Trong khi châu Âu nhảy theo điệu nhạc leo thang ở Đông Âu, một sự dịch chuyển khác, sâu sắc hơn đang diễn ra ở Trung Đông. Cuộc rút quân cuối cùng của các lực lượng liên minh do Mỹ dẫn đầu khỏi Iraq, được hoàn tất vào khoảng ngày 30 tháng 9, đại diện cho một lợi ích chiến lược lớn cho Iran. Diễn biến này mang đầy tính mỉa mai trong chính sách đối ngoại của Mỹ.

Ngày rút quân mang ý nghĩa biểu tượng

quan trọng, vì đó cũng là thời hạn mà chính phủ Baghdad đã cam kết đưa nhiều lực lượng dân quân hùng mạnh do Iran chống lưng vào sự kiểm soát chính thức của nhà nước. Hiện đã rõ ràng rằng thời hạn này sẽ bị bỏ lỡ. Về mặt hiệu quả, chính tại thời điểm Washington đang tham gia vào một chiến dịch tốn kém trên nhiều mặt trận nhằm làm yếu Iran về quân sự và kinh tế, thì họ đồng thời giảm bớt sự hiện diện quân sự tại quốc gia đã mang lại cho Tehran lợi ích chiến lược lớn nhất trong thời kỳ hậu Saddam.

Iraq sở hữu bản năng dân tộc mạnh mẽ. Trong hai thập kỷ, Baghdad đã liên tục cố gắng cân bằng ảnh hưởng của cả Mỹ và Iran, nỗ lực đi theo một con đường độc lập. Tuy nhiên, việc Mỹ rút quân đã loại bỏ một đối trọng quan trọng, dù còn nhiều thiếu sót. Khoảng trống này để lại cho Tehran một mức độ ảnh hưởng chưa từng có đối với các vấn đề chính trị và kinh tế của Iraq. Bì kích đối với Washington là Tehran không tự mình tạo ra các điều kiện cho sự thống trị này; họ đã nhận được sự trợ giúp rất lớn từ Hoa Kỳ.

Kiến trúc Ảnh hưởng của Iran

Để hiểu được độ sâu của sự cấm rỗi của Iran ở Iraq, người ta phải từ bỏ quan niệm rằng ảnh hưởng này đột ngột xuất hiện sau cuộc xâm lược do Mỹ dẫn đầu năm 2003. Giống như Hoa Kỳ, Tehran đã dành nhiều thập kỷ nuôi dưỡng các phong trào đối lập Iraq trong thời kỳ cai trị tàn bạo của Saddam Hussein. Các tổ chức như Đảng Dawa Hồi giáo và Hội đồng Tối cao cho Cách mạng Hồi giáo ở Iraq đã được nuôi dưỡng trong sự lưu vong. Ngày nay, các thực thể này nắm giữ quyền lực to lớn trong bộ máy

Có lẽ ví dụ điển hình nhất cho điều này là

Tổ chức Badr. Được tạo ra tại Iran trong những năm 1980 và được hỗ trợ bởi Quân đoàn Vệ binh Cách mạng Hồi giáo (IRGC), các tay súng Badr đã chiến đấu cùng Iran trong Chiến tranh Iran-Iraq. Khi Saddam Hussein bị lật đổ vào năm 2003, các tổ chức có rễ sâu này sở hữu một điều mà lực lượng xâm lược Mỹ hoàn toàn thiếu: mối quan hệ trực tiếp, thân thiết và đáng tin cậy với các mạng lưới vũ trang địa phương mạnh mẽ. Khi các nhóm lưu vong này trở về để định hình nhà nước Iraq mới, các kết nối của họ đã liền mạch chuyển hóa thành quyền lực thể chế.

Hàng ngàn tay súng Badr đã trở về, biến tổ chức này từ một nhóm dân quân lưu vong thành một lực lượng chính trị và an ninh lớn. Iran đã duy trì và phát triển các mối quan hệ một cách hệ thống trên khắp các đảng phái chính trị, các bộ ngành chính phủ, các mạng lưới tôn giáo và các nhóm vũ trang. Sự mở rộng này được tạo điều kiện thuận lợi bởi hệ thống chính trị bị lỗi sâu sắc xuất hiện sau tiến trình hiến pháp vội vã năm 2005. Được biết đến với tên gọi hệ thống *muhasasa* (phân bổ ngạch), nó đã chia rẽ sự kiểm soát các thể chế nhà nước theo các dòng sắc tộc và tôn giáo cứng nhắc. Sự phân mảnh phe phái này đã làm rạn nứt bản sắc dân tộc Iraq, tạo màu mỡ cho Iran mở rộng các mạng lưới xuyên quốc gia của mình trực tiếp vào trung tâm chính phủ Iraq.

Sự trỗi dậy của Nhà nước Hồi giáo (IS) tự xưng vào năm 2014 lại càng tiếp tục tạo lợi thế cho Iran. Khi Baghdad đối mặt với mối đe dọa tồn vong, Tehran đã cung cấp trợ giúp quân sự trực tiếp. Hàng ngàn binh sĩ Iran, dưới sự chỉ huy của Qassem Suleimani huyền thoại, đã đến để tổ chức phòng thủ thủ đô. Đồng thời, lực lượng *al-Hashd al-Shaabi* (Lực lượng Huy động Nhân dân, hay PMF) được thành lập. Mặc dù bề ngoài được sáp nhập vào kiến trúc an ninh chính thức của Iraq vào năm 2016, nhiều phe phái mạnh nhất của nó vẫn duy trì mối quan hệ tác chiến chặt chẽ với Tehran, tự phát triển các lợi ích chính trị và kinh tế tự chủ của riêng mình.

Do đó, Iran đã xây dựng một mạng lưới phức tạp, đan xen gồm các mối quan hệ chính trị, quân sự và kinh tế. Một số hoạt động bên ngoài nhà nước, trong khi những

nhóm khác cắm rễ sâu bên trong nó. Điều này giải thích tại sao ảnh hưởng của Iran lại kiên cường đến vậy: loại bỏ một lãnh đạo dân quân, một chính trị gia hay một thực thể thương mại đơn lẻ chẳng làm được gì để giải tán mạng lưới rộng lớn, cắm rễ sâu sắc hơn.

Phao cứu sinh Kinh tế và Sự thất bại của các Lệnh trừng phạt

Ảnh hưởng chính trị và quân sự mới chỉ là một nửa câu chuyện; nó được củng cố bởi sự tích hợp kinh tế sâu sắc. Iran và Iraq chia sẻ một đường biên giới dài, tạo điều kiện cho các dòng chảy hàng hóa, năng lượng, người hành hương và thương mại lớn. Trong nhiều năm, Iraq là thị trường lớn cho hàng xuất khẩu của Iran và phụ thuộc nặng nề vào Iran về khí đốt tự nhiên và điện. Những kết nối kinh tế hữu cơ này là điều mà các lệnh trừng phạt bên ngoài có thể làm phức tạp, nhưng không bao giờ dễ dàng cắt đứt.

Các mối liên kết này ngày càng trở nên sống còn khi Iran đối mặt với sự cô lập quốc tế ngày càng leo thang. Như tôi đã lưu ý trong các phân tích trước đây về kinh tế khu vực, Iraq về mặt hiệu quả đã trở thành "con bò hái ra tiền" của Iran. Nó cung cấp cho Tehran các thị trường, doanh thu và các tuyến đường tài chính mà thông qua đó, tác động đè bẹp của áp lực bên ngoài từ phương Tây có thể được làm dịu và hấp thụ.

Nhà cầm quyền Mỹ đã cố gắng đóng các kênh này, trừng phạt các cá nhân và doanh nghiệp Iraq bị cáo buộc tiếp tay cho việc bán dầu mang lại lợi ích cho Iran và các lực lượng dân quân do Iran chống lưng. Tuy nhiên, điều này đại diện cho một vấn đề chiến lược to lớn cho Washington. Mỹ có thể trừng phạt các ngân hàng Iran, nhằm mục tiêu vào xuất khẩu dầu toàn cầu và làm gián đoạn các mạng lưới tài chính chính thức. Nhưng chừng nào Tehran còn giữ được sự tiếp cận sâu sắc, mang tính cấu trúc vào nền kinh tế chính trị của Iraq, thì một con đường quan trọng để hấp thụ áp lực bên ngoài vẫn rộng mở.

Việc Mỹ rút quân không tự động trao cho Iran sự kiểm soát kinh tế toàn bộ, nhưng nó loại bỏ một nguồn đòn bẩy quan trọng của Mỹ chính vào thời điểm Washington đang cố gắng ép chặt Tehran nhất. Tehran không cần phải kiểm soát Baghdad một cách công khai; họ chỉ cần duy trì đủ ảnh hưởng để bảo tồn các mạng lưới đóng vai trò như van xả áp chống lại sự cô lập.

Hơn nữa, Iran tiếp tục hưởng lợi từ tính chất tập trung hóa của nền kinh tế Iraq. Theo ước tính mới nhất từ Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF), khu vực công kiểm soát khoảng 40% việc làm ở Iraq. IMF đã liên tục cảnh báo rằng điều này kìm hãm sự tăng trưởng của khu vực tư nhân, nhưng hậu quả chính trị thậm chí còn nghiêm trọng hơn. Các phe

phái chính trị kiểm soát các bộ ngành và thể chế nhà nước có được ảnh hưởng trực tiếp đối với việc làm, hợp đồng và tài nguyên. Điều này tạo ra một hệ thống ban phát quyền lợi mạnh mẽ, củng cố sự trung thành chính trị. Vì nhiều phe phái trong số này mang lòng trung thành tối cao với Tehran, chính bộ máy nhà nước Iraq lại trở thành một công cụ cho sự chịu đựng chiến lược của Iran.

Hệ thống này mở rộng vượt ra ngoài các đảng phái hoàn toàn liên minh với Iran, nhưng họ đã hưởng lợi từ nó một cách không cân đối. Một nền kinh tế tư nhân năng động, có tính cạnh tranh sẽ làm yếu khả năng của các mạng lưới chính trị Iran trong việc biến sự kiểm soát nhà nước thành sự phụ thuộc chính trị. Một sinh viên tốt nghiệp đại học có thể xây dựng sự nghiệp mà không cần kết nối đảng phái, hay một doanh nhân có thể phát triển mà không cần sự ban phát, về bản chất sẽ độc lập hơn về mặt chính trị. Do đó, cải cách kinh tế ở Iraq không đơn thuần là vấn đề thịnh vượng; đó là một cuộc chiến cốt lõi về nơi quyền lực chính trị tọa lạc. Nếu việc Mỹ rút quân cho Tehran không gian lớn hơn để khai thác các mạng lưới ban phát này, Washington có nguy cơ chủ động củng cố khả năng sinh tồn và phát triển của đối thủ.

Tổng hợp: Tầm nhìn Jakobijn về một Thực tế Đa cực

Khi chúng ta nhìn hai câu chuyện này cạnh nhau—sự leo thang cuồng nhiệt ở châu Âu và sự mất mát đòn bẩy lạng lẽ ở Trung Đông—một mô hình rõ ràng xuất hiện. Hoa Kỳ đang cố gắng duy trì vị thế tối cao toàn cầu thông qua chiến lược dàn mỏng lực lượng và cưỡng ép, trong khi các đồng minh châu Âu của họ tự nguyện phục tùng tương lai của chính mình cho mô hình đang thất bại này.

"Khao khát leo thang" ở Ukraine không

phải là dấu hiệu của sức mạnh; đó là triệu chứng của sự phá sản chiến lược. Đó là sự vùng vẫy của một kẻ bá chủ không còn biết cách tiến hành ngoại giao, thay vào đó dựa vào công cụ thô bạo là viện trợ quân sự để ép buộc những kết quả không thể đạt được về mặt ngoại giao. Sự tiếp tay của châu Âu trong việc này là một sự phản bội cay đắng đối với chính công dân của mình, hi sinh sự ổn định kinh tế và hòa bình trên bàn thờ tham vọng địa chính trị của Mỹ.

Đồng thời, tình hình ở Iraq chứng minh những giới hạn của quyền lực phương Tây. Hàng thập kỷ can thiệp quân sự, thay đổi chế độ và các lệnh trừng phạt kinh tế đã thất bại trong việc tạo ra một nhà nước phục tùng, thân phương Tây. Thay vào đó, chúng đã tạo ra đúng các điều kiện cho một cấu trúc quyền lực bản địa, kiên cường và liên minh với Iran cấm rỗi. Việc phương Tây không thể hiểu được các dòng chảy lịch sử, tôn giáo và xã hội sâu sắc của Trung Đông đã dẫn đến một lời tiên đoán tự ứng nghiệm về sự suy giảm ảnh hưởng.

Đối với Nam Bán cầu, bao gồm các quốc gia ở Đông Nam Á như Việt Nam, những diễn biến này phục vụ như một sự xác nhận rõ ràng về những trải nghiệm lịch sử của chính họ. Những quốc gia đã chịu đựng gánh nặng từ sự cưỡng ép quân sự và kinh tế của phương Tây hiểu rằng chủ quyền thực sự không thể được ban phát bởi một kẻ bá chủ; nó phải được rèn giũa thông qua sự kiên cường, sự kiên nhẫn chiến lược và việc nuôi dưỡng các mối quan hệ đối tác đa cực, đa dạng. Thế giới đang dịch chuyển khỏi "rác rưởi" đơn cực của một trật tự cưỡng ép để tiến tới một thực tế phức tạp hơn, được thương lượng nhiều hơn.

Con đường phía trước không nằm ở việc gửi thêm tên lửa đến châu Âu hay áp đặt thêm các lệnh trừng phạt lên Trung Đông. Nó nằm ở công việc ngoại giao khó khăn, khiêm tốn. Nó đòi hỏi Hoa Kỳ và các đồng minh châu Âu từ bỏ ảo tưởng về vị thế tối cao và học cách cùng tồn tại với các trung tâm quyền lực khác—Trung Quốc, Nga, Iran, và Nam Bán cầu đang trỗi dậy—trên cơ sở tôn trọng lẫn nhau và an ninh chung. Cho đến khi sự dịch chuyển mô hình đó diễn ra, cái giá của ảo tưởng này sẽ tiếp tục được trả bằng máu, sự sụp đổ kinh tế, và sự xói mòn thêm của chính những "chuẩn mực văn minh" mà phương Tây tuyên bố bảo vệ.

Nguồn

- <https://www.reuters.com/world/middle-east/us-forces-exit-iraq-after-two-decades-leaving-opening-iran-2026-09-29/>
- <https://www.stimson.org/2026/why-iran-backed-iraqi-armed-groups-are-hedging-on-disarmament/>
- <https://theconversation.com/topics/iran-1870>
- <https://carnegieendowment.org/research/2019/04/from-radical-to-rentier-islamism-the-case-of-iraqs-dawa-party>
- <https://www.crisisgroup.org/rpt/middle-east-north-africa/iraq/070-shiite-politics-iraq-role-supreme-council>
- <https://www.hudson.org/international-organizations/badr-organization-irans-oldest-proxy-iraq>
- <https://theconversation.com/iraqs-rushed-and-divisive-constitution-was-always-doomed-to-fail-85026>
- <https://www.lse.ac.uk/middleeastcentre/research/muhasasa-taifia>
- <https://nesa-center.org/csag-strategy-paper-irans-shadow-army-the-pmfs-growing-influence-in-iraq/>

- <https://understandingwar.org/research/middle-east/the-leadership-and-purpose-of-iraqs-popular-mobilization-forces/>
- <https://nepf.org.au/index.php/how-iraq-became-irans-cash-cow/>
- <https://www.reuters.com/world/middle-east/us-sanctions-iraqs-deputy-oil-minister-militias-over-iran-support-2026-05-07/>
- https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2024/129/article-A002-en.xml?tab_body=fulltext

<https://youtu.be/FZnpi9ZWYRQ>